

**Disputatio medica, de cholera morbo ... / praeside Henrico Henrici ...
submittet Joh. Frid. Messer.**

Contributors

Henrici, Heinrich, active 1697-1713.
Messer, Johann Friedrich.
Universität Halle.

Publication/Creation

Halae Magdeburgicae : Litteris Christiani Henckelii, [1710]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/cqg22af5>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

c. 3685

DISPUTATIO MEDICA,
DE
CHOLERA
MORBO,

Quam
SUB DIVINIS AUSPICIIS,
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIAE, MARCHIONE BRAN-
DENBURGICO AC DUCATUS MAGDEBUR-
GICI GUBERNATORE, RELIQUA,
IN ALMA FRIDERICIANA,
GRATIOSO AMPLISSIMAE FACULTATIS MEDICINAE CONSENSU
PRAESIDE

DN. HENRICO HENRICI,
MED. D. ET P. P.

PATRONO SUSPICIUNDO ET STUDIORUM SUORUM
Promotore omni Observantiae cultu Venerando,
IN ACROATERIO MAJORI,

Ad diem August. A. O. R. c15 lcccx. horis a IX. ad XII. matutinis
Publico Eruditorum examini submittet

IOH. FRID. Meßer / Med. Stud.

ISENNACENSIS.

Supplicat

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Litteris CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.

BRITISH MUSEUM
SALE DUPLICATE
I 7 8 7

S U M M A R I A

DISPUTATIONIS

DE CHOLERA MORBO.

PRÆF. Venenosa assumpta gravissima symptomata excitant, quibus similia ab internis causis quoque eveniunt in cholera, quæ rite distinxisse ægrorum forique interest, cum celerrimam opem illi, forum vero summi datique toxici signa sæpe expetant a medico, in quibus judicium caute instituendum.

Cap. I. de historia Cholerae. §. I. Cholera humida in veram & symptomaticam, ista in criticam & procataceticam distingui potest, 2. Symptomaticam possemus & hypercatharticam vocare, quia a causis venenosis & drastice assumptis oritur. 3. Symptomata cholerae spastica & atonica, syncoptica, quas habeant causas finales. 4. Subjecta cholerae magis obnoxia secundum temperamenta, ætates, sexum considerantur. 5. Tempus, quod observat morbus subitum est, variatque secundum anni tempora & pro duratione continua ac discreta. 6. Causarum diversitas in externas. 7. Quæ aut assumpta, alimentosa, sed vel varietate, vel acrimonia, vel fermentescentia, vel corruptibilitate vel frigidity actuali noxia. 8. Aut venenosa sunt, ut ipsa venena & purgantia drastica. 9. Extrinsecus lædentes causæ sunt refrigeria, an & æris certa constitutio? 10. Internæ causæ sunt cruditates primarum viarum & cacoehymia, animi pathemata morbi concurrentes aut prægressi. 11. Sanguinea cholera an huc pertineat, undeque eveniat. 12. Signa morbi manifesta, causarum obscura sunt, hinc judicium de his difficile, nec præcipitandum. 13. Effectus sub vel abs cholera partibus internis læsione inflammatoria, corrosiva septica, inducti, postque mortem sectione detecti historia morbi exemplis nobis observatis illustratur adolescentis hypochondriaci ex limonada, ejusdem ex fangis comestis altera tertiaque vice spontaneo motu cholera correpti. exemplum cholerae ex cucumerum esu haustu-

que

que cervisiæ junioris. exemplum spontaneæ aut levisime incitatæ cholæræ, & effectus inflammatorii interni in melancholica ex morbo mortua. De ovis barbæ piscis. cholera diarrhœa ex esu lactucæ succedens gravissima. eadem puellæ cœnanti a terrore suborta. cholericum quid virgini hysterico-hypochondriacæ accidens a tartaro emet.

Cap. II. de Pathol. cholæræ. §. I. Quid hoc capite indagetur. 2. Causarum potentia vel solæ morbo inducendo sufficiunt vel cum aliis internis, cum cacoch. cruditatibus, tumoribus & inflammationibus internis motuque critico. illarumque agendi modus quadantenus adumbratur. 3. 4. Quatenus vel cacochymiam augment, vel excretionem serosas impediunt aut aliorum cogunt, vel putredinem humoribus, solidisque irritationem corrosivam septicam inducunt aut intentant. 5. vel inflammationem. 6. Formalis ratio cholæræ consistit in evacuatione causarum pro malis dictis præ occupandis aut corrigendis finaliter bona, 7. hinc enim per stricturam habitus corporis derivantur humores ad intestina, non contradicente sudore frigido. & 8. modo activitatis vel sufficienti vel nimio vel deficiente superne ac inferne protruduntur cum causis. 9. ex quibus tandem colligitur cholæræ descriptio. & 10. symptomata essentialia magisque familiaria explicantur.

Cap. III. de Therapiâ. §. 1. hæc causas materiales, effectus noxios in solidis & symptomata respicit. 2. Maa acida corrigitur per absorbentia. 3. Evacuatio vegeta vehiculo commodo juvatur. 4. Segnior promovetur lenioribus stimulis nauseosis & laxantibus mitissimis vel clysteribus. 5. Impetus evacuationis refrænatur divertentibus cum vel sine evacuatione & roborantibus. 6. Pro diversione evacuatoria commendantur V. S. sudorifera. diuretica quoque. 7. Pro diversione sine evacuatione adhibentur revellentia. ligaturæ, antispasmodica calida emollientia externa, humida & sicca. internaque. 8. aditum humoribus ad intestina præcludunt hæc, adstringentia & roborantia interna externaque. 9. Inflammatio caute refrigeranda est nitrosis, aquosis frigidis. & acidulatis. 10. ArroSIONem demulcent oleoso-pinguia & mucilaginosâ c. aqueis. corrigere eandem dicuntur balsamica & consolidantia. 11. Spasmos relaxant anodyna, & hypnotica, ubi de opio, mitioribusque aliis. 12. vires & syncopen consolantur gratiora analeptica vinosa, aromatica; excitant vero spirituosa, vinosa, acida, urinosa. 13. Ex multis remediis pauciora sufficiant sub prudenti ac tempestivo usu.

PROOEMIUM.

INter tot fonticas gravissimorum morborum causas nullam æque, ac venena, tam præcipiti ac funesto impetu, truculentissimis symptomatibus stipato, in totius œconomix animalis perversionem deletoriam ruere, omnes facile consenserint; id forsan quis addubitaverit, an, quæ venenis consueta sunt mala, ex interna quoque humorum corruptione, parum subinde incitata, corpori impendeant, eveniantque eadem? Nocent enim venena tum præcipiti fermentatione putredinosa humoribus inducta, tum corrosione solidarum partium septica, si quidem de noxa inducta sermo saltim fuerit; Sed tantam aut fermentationem putredinosam, aut acrimoniam tam celeri impetu deletoriam, convenire humoribus, illis vero non videtur simile, qui nec de ponentiis materialibus sub motu peregrino sævientibus, nec de universo vitalitatis negotio iusto iudicia ferre consueverunt; Quibus vel sola cholera documento esse poterat, eadem, quæ venenis venenosisque assumptis debentur sympto-

A 2

mata

mata, humoribus quoque corruptis & concitatis in acceptis ferenda esse, adeo, ut *legitima cholera correptos toxicum bibisse putares*, teste *Fernelio*, & *Vesalius*, est, inquit, *cholera magnum quoddam exemplum venenorum, quæ in corporibus nostris gigni solent.* De quo quamvis per ipsam experientiam abunde constet, minime tamen idem omnibus est iudicium, cum ad causas dijudicandas devenit; Sunt enim, qui territi & attoniti ad symptomata, præcipiti atrocitate suspecta semper, nil nisi venena cogitant, crepant & incusant, quæ tamen ab aliis cholerae causis rite ac perite distinxisse ægrorum præcipue, hinc & fori quandoque, interest; hujus quidem, ut iusta semper edat iudicia, illorum vero, ut tempestiva medicina adjuventur: Neque enim, *Celso* teste *ulli morbo minori momento succurritur* atque veræ cholerae, si mature cognita opportune sublevetur; & ex altera parte, *Prudentis non est*, ut *A. à Cruce* verbis utar, (*aut ego toto cælo ab-erro*) *in re tanti momenti*, [vita a. & fama pari passu ambulant] *divinatione uti, nec ad medicum, a quo, pro veneni auctore inveniando, consilium expetitur, ulla ratione spectat, indicia quædam infida, tanquam certa, probare, cum a veritate aliena & semota aliquando esse possint.* Quam facilis autem lapsus iudicii medici sit, hoc juxta experientiam *Clariss. Bohnius de Offic. Med. Forens. Libr. P. 2. c. 6.* testatur, ubi iudicium difficile in re difficili præcipitandum esse negat, serioque dehortatur medicos, ne quid temere agant & pronuncient, Suspicio venenosi assumpti præcipitata male ægris consulit, & sæpe, aliud agendo, lædit gravius, cum in tempestivo aptorum, morbi que causis convenientium, remedium usu unica salutis spes hæreat. Quare, dum in cholerae morbi naturam, causas

& therapiam diligentius inquirere constitutum nobis est, quævis suo modulo metiemur. Faxit DEus Feliciter !

CAPUT PRIMUM

DE

HISTORIA CHOLERÆ.

§. I.

Holera an ἀπὸ τῶν χολάδων, ab intestinis, an ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile nomen acceperit? parum interest scrupulosius perquirere; majoris utilitatis fuerit, ex homonymia verbi DIFFERENTIAM *cholerae* adnotare, non quidem genericam illam, siccae humidæque, sed hujus potius *specialem*, in *veram* legitimam & *symptomaticam*. *Vera* est quæ ab internis causis in corpore genitis dependet, facta hinc evacuatione consueta, vel spontanea, vel levioribus de causis, nihil tale in se efficientibus, excitata, pro majori periculo anticipando, & quantum fieri potest, amovendo. Oritur hinc nova *veræ cholerae* distinctio in *criticam*, sponte naturæ susceptum, & in *procatarticam*, a causa quadam occasionali excitatum: De ista Autor est, Galenus: *dari diarrhœas & choleræ, quæ statis intervallis omnem corporis redundantiam extrudant*, ubi tamen monendum, quod *cholerae* tales periodicæ paulo sint rariores; *Procatarticam* dico, quæ ab humoribus, cruditatibus, aliisque primarum viarum vitiis, sed etiam per leves subinde causas occasionales incitatis, exoritur.

§. II. *Symptomaticam* autem vocare lubet eam, quæ à venenis venenosisque assumtis, in se suaque natura ad vehementissimos motus cholicos suscitandos potentibus, dependet, sive præsentibus adfuerint pravi humores &c. sive minus:

Pos-

Possemus & hanc commoda satis denominatione *supercathar-
tica* dicere, ad mentem recentiorum, qui & venena ac pur-
gantia *δραστικὰ* inter causas cholerae numerant, ut appareat,
recentiores omnem *ἀνω ἢ κάτω* factam horum generum e-
vacuationem sub cholerae nomine complecti, bene an male ex
ipsa pertractatione patebit; Veteres certe hypercatharsin
sumptorumque venenorum symptomata cholerica distingue-
re soliti fuerunt a cholera morbo, siquidem Galenus hyperca-
tharsin ab helleboro potio excitari scribit cholerae similem, so-
lent enim omnibus hujusmodi evacuationibus eadem ferre
symptomata accidere.

§. III. Sunt autem conjuncta cholerae symptomata
partim spastica, partim atonica in genere, quæ in specie vel ad
evacuationem spectant, (alia eminus alia cominus) vel motu-
um vitalium intermissiones sunt, vel denique sub utrisque ex
necessitate quadam eveniunt. Ad (a) evacuationem (α) pro
humorum affusione spectant (1) contractiones spasticæ totius
corporis habitus, in vultu faciem Hyppocraticam, cæterum
senem macie confectum, aut frigore febrili rigentem gelidum-
que referentes, quibus accedunt 2) graviores extremorum,
surarum imprimis ad sensum, contracturæ, ad 3) convulsiones
usque subinde tandem, rebus licet ut plurimum desperatis, in-
tensæ; pertinet huc & (4) pulsus cordis sub debilitate celer; &c.
(β) pro excretionē vegete perpetranda militant nausea, anxi-
etas præcordiorum cardialgica torminaque ventris; sicuti
tergiversanter susceptum ac desperabundam syncope magis
& lipothymia comitantur, quæ motuum, nempe vitalium,
(b) intermissiones supra dicta sunt; (c) ex utrisque istis eve-
niunt subita virium prostratio, sudores frigidi, evacuationes
ingravescente malo interno, rariores paucioresque, & alia,
quorum rationem uberiores dabimus infra.

§. IV. Subjecta, quæ præ ceteris facilius graviusque
invadere solet cholera vera, ea sunt, quibus vel in massa hu-
morum vel in primis viis magna pravorum humorum copia
abundat; qualia sunt *temperamenta* eminenter cholerica,
aut

aut cholero-melancholica, scorbutica, hypochondriaca, hysterica, intemperanter voracia, sensibilia, ad affectus animi impetuosos præcipitia; *Ætatis* ratione rarius pueros senesque, frequentius homines consistenti ætati propriores inque hac constitutosprehendit cholera; pueris parceret, quod, uti pravorum humorum, ita & affectuum magis sint vacui; senibus vero, quod tanta humorum tenuitate motuumque energia non gaudeant, quanta acutissimus ille morbus suscipitur & transigitur, quamvis hoc etiam de pueris valere queat. *Sexus* diversitas nullo immunitatis privilegio defenditur, sequior tamen plus dispositionis, vel ob sensibilitatem, vel ob alias causas proprias, habere reputatur. Symptomata vero seu hypercatartica cholera quosvis quovis tempore, data causa, invadit.

§. V. TEMPUS, quo vera cholera frequentius exsurgit, in genere *subitum* est; neque enim vel languore vel nausea, vel dolore ventriculi diu præcedentibus adventum sui denunciat; in *specie* (α) ratione *anni temporum* in *æstatem* incidit magis ex sententia *Hippocr. Epidem. Libr. VII. inciso 40.* & ex *Sydenhamii* observatione in æstatis finem & subversionem hujus in autumnum, *mensēque augustum* fere; hoc tempus rarius anticipari aut postponi arbitratur ille; vidi tamen & eandem in primum *veris* tempus incidisse, quo turgescere incipit massa humorum, pro qua diversitate temporis concilianda notanda venit ipsius cholerae verae diversitas, qua eandem in criticam & procatacticam divisimus, hujusque cum autumnō confinia magis expectat, ista verno quoque tempore invadit, ea videlicet, quam *Galenus* dixit *omnem corporis redundantiam protrudere*, uti diarrhæa solet. (β) ratione durationis tempus cholerae vel *continuum* attenditur, idque brevissimum, aliquot horarum aut unius alteriusve diei spatio inclusum, raroque in tertium vel quartum diem extensum; vel *discretum* dici potest, per periodos quasi rediens, ac diuturnum magis; qua temporis ratione choleram recurrentem vidit *Excell. Wedelius* in scorbutico, acri acidaque bile onerato
item;

itemque *Prevotius*, notante *Rhodio* istoque referente, ex vomitorio male præparato singulis fere hebdomadibus per biennium aliquot semper horis molestissimam: Pertinet huc cholera diuturna, sed fluentibus mensibus interrupta, raro exemplo, ab *Amato Lusit. C. 3. Obs. 88.* recensita.

§. VI. CAUSÆ morbi *occasionales & efficientes*, tum antecedentes tum conjunctæ, variæ sunt, partim externæ, hæque denuo vel assumptæ intra corpus, vel forinsecus magis lædentes; partim internæ, quarum aliquas seorsim recensebimus.

§. VII. *Assumpta* choleram inducere vel excitare potentia alimentosa sunt, aut venenosa; i. *alimentosa* ciborum potuumque genera complectuntur, quæ vel (α) *varietate* solum noxia sunt, copiose sumta, & in ventriculo ac duodeno acrem, tum inter se, tum cum bile, fermentationem subeuntia, quamvis sub moderato usu separatoque ex natura sua indemnia; quo intuitu *Hippocrates* crapulam & convivia inter causas cholerae numerat *Libr. de affect. l. 28.* idque exemplo *pugilis*, voracis latius declarat *Libr. V. Epid. t. 27. nr. 6.* Porro huc pertinent (β) *acria & flatulenta*, fermentationem ciborum etiam laudabilium cum bile aut cum cruditatibus exacuantia, siquidem phaseoli, radiculae, cepæ, allium, raphanus rusticanus & similia choleram excitasse scribitur a variis (γ) *fermentescibilia & fermentescentia* nigro quoque calculo notata legimus passim, *dulcia* & in his *mellita* imprimis, non æque saccharata, maxime *purgativa simul* manna e. g. copiosius exhibita, itemque *fructus horrei*, mustum, cerevisia feculenta (δ) Inter *corruptibilia* recensentur tum *putredinosa* corruptioni exposita, fungi, ova barbæ piscis, ipsumque lac & lacticinia in ventriculo impuro; tum *frigidity* aquosa simul nociva, ut melones cucumeres & similia; tandem & (ε) *actu frigida* huc revocantur, ut *aquæ frigida* potus, observante *Tralliano*, *acidularum* usus in cacochymicis & scorbuticis, notante *Heerio* & *Tralliano*; Denique (ζ) assumptorum alimentosorum agmen claudunt varia existis & similibus *composita* limonada v. g. quam

quam hypochondriaco cholerae occasionem dedidisse memini
&c. panis mellitus piperatus, aliaque.

§. IIX. *Venenosa* assumpta tum ipsa *venena* sunt, ea inprimis, quæ, juxta causticam potentiam, fermentativo-putredinosis viribus deletoria observantur; tum *purgantia drastica*, antimonialia, aliaque helleborina aut male præparata, aut male, (intempestive aut immoderate) exhibita; quale quid à tartaro emet: juxta licet dosi, sed intempestive dato, virgini accidisse recorder, raro dignoque, quod inferius adnotetur, exemplo; similem hypercatharsin cholericam a gr. iis Mercurii vitæ male præparati observavi in juvene.

§. IX. *Ad externas, sed forinsecus magis ledentes* cholerae causas, autoribus adnotatas, refero, quæcunque humores excretioni destinatos paratosque (hac, vigente aut consueta diu, suppressa) intra massam humorum cogere aut continere possunt, viis excretoriis citius tardiusve præclusis, hinc vero ad alia loca, pro evacuatione, cum impetu delatis humoribus istis non tolerandis: sic enim *subitum* corporis, partiumque, vel *diuturnum* saltem, sub calore sudoreve, *refrigerium* nocuisse visum est v. g. si quis valde exæstuans subito se frigido balneo commiserit, aut si diutius huic innataverit, si sudorem plorans repente se ex lecto aut balneo calido proripuerit in auram frigidiorē. *Brassavolus* choleram refert à *frigido pedum lavacro* singulis diebus per æstatem continuato; vidi & ego, Præses, cholicas excretiones non leves post simile *lavacrum adstringens*, pro sudoribus pedum foetidis, febrem suppressam excipientibus, restringendis, per aliquot dies adhibitum; à *fonticulo* perperam occluso choleram observavit FEHRIUS; cholerae similes non tamen adeo impetuosas excretiones nuper admodum in sene vegeta adnotavi ex eadem causa. De omnibus autem hisce & ejusmodi causis id notari velim, quod, sine aliarum occasionalium internarum externarumque causarum concursu, suis viribus non sufficiant morbo nostro inducendo: An *aëris* forsan peculiaris quædam constitutio pro cholera

epidemia Sydenhamio memorata huc pertineat, jam non disquiram longius.

§. X. Ad *internas causas* referenda sunt, quæ passim ab Autoribus medicis allegantur (1) *Cruditates primarum viarum*, biliosæ, acidæ, nidorulentæ, copiosiores in cholericis, iracundis, hypochondriaco-hystericis. &c. 2.) *Cacochymia* Massæ humorum varia. 3.) *animi pathemata* subita & diuturna, ira inpr. & terror (quorum rationem agendi infra dabimus) atque mœstitiam longiorem, pravis humoribus colligendis faventem, atque ideo à Sennerto inter causas cholerae numeratam, 4.) denique *morbi concurrentes* aut *prægressi* alii, v. g. mala hypochondriaco-hysterica, febres ardentes biliosæ veterum sub initiiis illorum, aliæque. Leipyrias non nisi cholera accedente solvi voluit Hipporr. In febre tertiana maligna, quam vocat Riverius, tertio paroxismo, & Panorolus die XV. choleram excitatam referunt; sub inflammatione ventriculi incipiente choleram vidi per binos dies sat atrocem, succedente tandem illius suppuratione, in puero XIV. annorum. Riolanus in *Enchir. Anat.* a phlogosi ventriculi choleram oriri affirmat; Dysenteriam cholicam observavit Excell. Wedelius; Diarrhoeæ olim consuetæ, hinc suppressæ, tandem levi occasione in choleram erumpentis exemplum refert Joh. Raym. Fortis, p. m. 225. Adde, quod supra ex *Amat. Lusit.* de cholera & mensium fluxu, interpolatis, recensuimus.

§. XI. *Sanguineæ spuria cholera* mentionem quoque injiciunt Autores, recte an secus? aliorum esto judicium, placuit jam illorum vestigiis inhærere, qui & hypercatharsin αἷα καὶ χόληα undecunque factam cholerae adjungunt; Excell. Wedelius in *Pathol. Dogmat.* S. 3. C. 3. inter varias, præter bilem, materias excretas refert quoque *plane cruentas*, per modum cholerae cum impetu protrusas; Observavimus hic Halæ in sene quodam sanguinolentam hujusmodi choleram, improprie dictam, impetuosissimam; incredibilem copiam sanguinis puri, nigrescentis paululum, intra octo ho-

horarum spatium superne ac inferne deponentem, quæ originem debebat hæmorrhoidum fluxui olim consueto, novem vero ante annos Venæsectione, bis eodem die in brachiis instante fluxu administrata, ac remediis nescio quibus suppresso penitus, ex quo tempore bonus ille senex cum variis hypochondriacis, aliisque vomitum cruentum pressius molientibus, dolorosis anxiiis æstuosis symptomatibus in istum usque diem conflictatus fuerat; unde simul apparet, quid proprie de cholera ejusmodi sanguinea sit judicandum; *Mensium obstructio* huc quoque pertinet.

§. XII. SIGNA cholerae *generalia* manifesta sunt; *specialia* vero legitimæ tum criticæ tum procatacricæ nobis dictæ, ac symptomaticæ seu hypercatharticæ, signa discretiva, cum a causis sæpe latentibus desumenda sint, obscuriora sunt, atque ideo judicium de causa cholerae difficultatis plenissimum recte dicitur, nisi de assumptis noxiis manifeste constet, caute igitur instituendum, clinicum non minus, quam forense judicium, ne istud ægro damnosum, hoc judici sit prævaricans aut seductorium, si absque debita cautione adhibita feratur; subdolum enim in ullo medico suspicione præsumere, æq; temerarium fuerit, atque absurdum, in omni infallibilitatis prærogativam quærere. Equidem qui veræ morbi pathologiæ causarum activitatis & effectuum morbosorum causaliumque notitia sufficienti instructus est, si non exactissimus in judicio discretivo, temerarius saltem non erit, in pronunciando super quæstionem de sumto dato ve veneno aut venenoso remedio. Mirum dictu est, quanta judiciorum de eodem morbo discrepantia detur, quam facilis eorum lapsus, qui ad subita graviora mala cholerica nil nisi venena meditantur & incusant, signis quibusdam infidis, nimium tribuendo, decepti; De quo videatur laudati *Excell. D. Bohnii lib. de Offic. Med. P. 2. c. 6. de Renunciationum difficultate.*

§. XIII. EFFECTUS cholerae in solidis internis partibus notari insuper merentur pro legitima morbi historia conficienda, *lesiones puta, ventriculi & intestinorum in-*

primis, sub lethali cholera contractæ, ac per sectionem attentam, non tumultuariam, rerumque peritam, observatæ. *Inflammationes* nempe, ventriculi ac duodeni hinc inde post mortem quoque per maculas adparentes detectæ, itemque *ulcerationes* ac *sphacelationes*, addo, si tanti sunt *inflationes* ac *tenuitatem* Ventriculi & intestinorum, quæ vehementes, & in spasmos usque ingravescentes, labores ordinarie solent excipere, quale quid, debilitas nempe & atonia, vehementiora ac diutius protracta corporis exercitia itineraque v. g. longiora pedibus emensa membris seu musculis obtingere solet; atonia autem Ventriculi & intestinorum, insecuta impetuosos labores evacuatorios spasticos & torminosos, flatibus naturaliter in hospitantibus libertatem sese expandendi concedit, ut inflata dein sint viscera illa, & sub inflatione admodum tenuia, quod enim crassiuscula quodammodo appareant, id tonicæ stricturæ tribuendum, qua cessante, sequitur necessario sub expansione, tenuitas, diligenter distinguenda ab illa, quam erosio, ac abrasio interioris villosæ tunicæ adferunt.

§. XIV. Quod autem ad *maculas rubras* ac *livescentes* quodammodo attinet, quibus inflammationes se prodere diximus, sedulo quoque animadvertendum est monitum *Riolani in Anthropol. l. 2. obs. 20.* ventriculum nempe post choleram ordinarie *maculam rubram* aut nigrescentem in sinistro præcipue latere ostendere, a concursu vasorum sanguiferorum, quod in multis, addit ille, subito extinctis veneni suspicionem attulit; nos vero illis, qui iudicia de causa cholerae quæruntur, commendamus, maxime si cholera illis eveniat, quæ mensium obstructione laborarunt, sanguine ad Ventriculum per vasa brevia copiosius regurgitante; neque tamen negamus, posse & inflammationem veram subesse, cum idem ille *Riolanus in Enchirid. anat. Pathol.* choleram ordinarie ab inflammatione stomachi deducat, de quo latius in Pathologia cholerae.

§. XV. De *sphacelatione* Ventriculi & intestinorum color excrementorum & foetor deterrimus, putredinem, sub

mor-

morte appropinquante imprimis, redolens fatis, testatur, præcipue vero sectio illorum, qui cholera extincti fuerunt, in quibus *Dolæus in Encyclopæd. Med. L. 3. c. 4. intestina spha-celo correpta* sibi conspecta fuisse affirmat, cum multis aliis, quorum testimonia corradere, vel ideo supervacaneum fuerit, quod ex indole & vera pathologia cholerae hujusmodi corruptiones etiam à priori probabilissime liceat deducere, ut suo loco patebit.

§. XVI. Tandem quo hæc omnia sub ipsa applicatione clariora evadant, EXEMPLIS quibusdam nobis observatis notisque, historiam morbi illustrare & claudere, alienum à scopo non fuerit: Primum dabit *adolescens XX. annorum* circiter, temperamenti cholericæ-melancholici, per aliquot annos (ex spirituum acidorum perverso ac diuturno abusu, vitæque sedentaria) *hypochondriacus*, ceteroquin *ἰσχυρὰς* simul tamen *voracissimus*, qui sub finem Julii mensis *limonada* sic dicta, statim a prandio largiter hausta, circa vesperam torminibus ventris vexatur cum nausea, & mox cum anxietatibus præcordiorum vomibundis, quæ, frustra aqua vitæ hausta, celerrime increscunt, labascunt vires, succedit sub sudoribus frigidis diarrhoea & vomitus materiæ biliosæ acerrimæ, per brevissima intervalla redeunt, adeo, ut intra V. horas XXX. fere excretionibus utrumque guttur excoriantibus, exerceretur; sistuntur apto remedio primum vomitus, hinc & alvi decessiones, sub finem mali rariores paucioresque, concelescunt in lecto corpore somnus obrepit, leviter sudat æger, mane vero sanus surgit.

§. XVII. *Idem* ille comestis in prandio *fungis*, nihil lædentibus commensales, tertia inde hora iisdem tentatur torminibus nauseabundis, summe anxiiis, quibus ingravescentibus, dum ad alvum deponendam se componit, animo deficit; & sub lipothymia magnam corruptorum ciborum copiam reddit per os, vix ad se rediens, eadem lipothymia prehensus, alvum exonerat, liquidam ac foetentem, dantur breves induciæ, atque ut brevis sim, singulis horarum quaternariis, eo-

dem modo, & sub iisdem semper symptomatibus, primum vomitu, mox alvi secessu, ultra quatuor horas vexatur, summe debilitatus frigidum sudat, corpus sub spasticis tractionibus extenuatur, faciem hippocraticam exacte refert, humores ejicit semper acidissimos amaricantes austeros dentium stupefactivos, & in pavimento effervescentes, liberatur tandem eodem, quo antea, modo.

§. XII. Tertia vice, sed insequentis anni verno tempore, absque causa occasionali, quantum meminerat, admissa, simili cholera, symptomatum caterva similium stipata, absque syncope tamen, sed cum gravioribus artuum, inferiorum maxime, tractionibus spasticis, tantum non convulsivis, totiusque corporis tractionibus rigidis, refrigeratoriis prehenfus, humores bilioso acidos rosivos & causticos fere, *ἀνω καὶ κάτω* excernit, liberatur intra bihorium, succedit febris tertiana per X. menses durans, sæpissime interrupta quidem sed toties quoque rediens, qua tandem superata, vitæque genere permutato, tum hypochondriaci mali tum cholericæ dispositionis expers, quicquid mensæ apponitur, impune assumit, ea quoque quibus olim lædebatur facile.

§. XIX. *Juvenis XXI. annorum* vel circiter, Temp. Sangu. fugiente syrio, cerevisiis non consuetis variisque potis, & in cœna *cucumeribus* copiosius comestis, *cerevisiam triticiam recentem* ac fœculentam Brenhan superbibit, dormit per mediam noctem, evigilans summo mane nauseosis torminosis & cardialgicis doloribus vehementissime affligitur, vomit corruptos cibos, hinc bilem viridem, alvumque deponit, data vix ulla interspirandi morâ, moritur paucas intra horas syncopiticus, ante quam quæsitam impetraret medelam.

§. XX. *Fœmina quadragenaria* Temp. Chol-Mel. à novèm l. decem mensibus melanaholica, jam quadantenus sublevata, mense Martio, domum è foro rediens, pulverem præcipitantem Martialem cum *aqua frigida* sumit, abhinc duobus horis exactis summas sentit præcordiorum anxietates cardialgicas nauseosas torminosas, quas vomitus & alvi fluxus ex-

ci-

cipit vehementissimus, & copiosus, viridi bile, brunni-
coloris, atra, secundum veteres, ejecta, cum symptomatibus
cholerae consuetis, exceptis convulsionibus; agra mali causam
in pulverem sumptum conjiciens, remedia huic opposita, nes-
cio quæ, assumit, parum sublevatur, exercetur vomitu & al-
vi dejectionibus foetidissimis in alterum usque diem, dato tan-
dem, sed ferius convenienti cholerae remedio, levamen ali-
quid sentit, sed per XXXV. horas evacuationibus summe de-
bilitata, moritur placide. Aperto cadavere ventriculus te-
nuis & flaccidus reperitur, nullibi tamen arrosus, in superna
vero ejus parte macula quædam obscure rubicunda, sugillati-
onem referens, similesque, minores in colo hinc inde ap-
paruerunt.

§. XXI. *Ova barbae piscis* hoc nomine, quod chole-
ram excitent, male audire, notum est. Vidi ab istis duas vir-
gines cholera correptas fuisse, alteram immani plane & quam
maxime torminosa, syncopali quoque, alteram mitiori, quæ
causam mali sororis curati cognoscens alterodie experiundi er-
go parum de ovis istis per XXIV. horas in aceto servatis degu-
staverat, idemque inde fatum experta, ipso facto noxiam o-
vorum qualitatem testabatur.

§. XXII. *Fœmina* duos ante menses foetum enixa, Au-
gusto prioris Anni Mense à meridie torminosa corripitur di-
arrhoea, sub vesperam pro cœna *lactucam* adparat, & come-
dit, sub noctem vehementissimo corripitur vomitu, ac diarr-
hoea, magis quam ante torminosa, cum syncope sæpius repe-
tita successive ingravescente semper, adeo, ut redeunte licet
respiratione libera, mens tamen laborare videretur, cum im-
memor sui ac insensilis, corpus hinc inde jactando, caput sæ-
pe tanta vi allideret, ut fractum crederes; Vocatur summo
mane Medicus ad ægram morti proximam, frigido sudore ma-
didam, emaciatam quasi sub habitu corporis & faciei hippo-
ticæ contracto, denique agentem quasi animam; ægre revo-
catam loquela destituit, redit tamen per remedia, sed submissis-
sima voce, quam vix inaudires; assumpto remedio, cuncta fi-
unt

unt per IV. horas leviora, postmodum redit anxietas, syncope, sudor frigidus, *ἀναισθησία*, nihil evomit, alvus tamen inficiæ fluit; citius redit ad se quidem, sed excessum e vita sentit, de parentum adventu proximo monita, ad hunc usque vitæ prorogationem optat, rogat, impetrat, (remedio an desiderio dubites) quiete satis expectatum suorum adventum læta & reviviscens quasi excipit, mox, ultimo vale dicto, convulsa moritur sub vesperam, ubi mirari convenit in tanta morbi vehementia inducias morbo datas.

§. XXIII. *Puella XII.* & quod excurrit annorum, temp. Mel-Chol. debile corpusculum alens, sæpiusque per vitam tormentibus ventris vexata, autumno superiore, tum jusculum coenitat, improvisi *tonitru terrore* vehementissime concutitur, coenulam tamen conficit, quiescit per noctem, mane surgens vestiginosa ac tremula, ventris dolore cruciatur, mox animo linquitur, pallet, friget extenuatur, aquis apoplecticis refocillata, vomitu austeram bilem reddit & amarissimam, alvumque deponit, semel, bis, ter, eodem modo, hinc jusculo vinoso, nuce moschata largiter aromatizzato assumpto, cessat vomitus, alvus deponitur solum modo aliquoties, sistitur & hæc, nauseat tamen, ac vehementissime æstuat, spasmisque artuum convulsivis intercurfitantibus tandem fere continuis tenetur; Medicus de citiori quam par erat & in congrua evacuationis suppressione monitus pulverem porrigit convenientem, addito præfugio, ægram facto uno alteroque vomitu, hinc sudore leni tolerato, cum sanitate cito in gratiam redituram; vomit illa insignem bilis acrioris copiam, denuo pulvere sumto sudat suaviter per horam, sanaque surgit, per octo horas in lecto detenta.

§. XXIV. Mentionem supra fecimus *virginis*, cui cholericum quid accidit à *tartaroemet.* sub consueta quidem dosi sed *intempestive adhibito*, nec adeo bene præparato. Erat ista XXVIII. annos nata, temp. sangv.-chol. vitæ sedentariæ ac ærumnarum plenæ, *mensēs* ob V. S. olim instantibus istis imprudenter in brachio factam, diu remorati, tandemque revocati flu-

fluebant parcissime ac inordinate inde multis hyfterico-hypochondriacis malis vexata per annos aliquot, hisce remedium quærit in pharmacopolio, datur tartarus emet. ad gr. tria pro vomitu, ne sine universalibus susciperetur cura scilicet, sumto isto per integrum diem noctemque *ἀνω καὶ κάτω* purgatur vehementissime inter cruciatus anxios & torminosos, impetrat ab eodem pharmacopoeo remedium sedativum, cessat vomitus & alvi fluxus, perdurat anxietas; altero, tertio, & sequentibus diebus, octo circiter, ante & post meridiem, refrigeratur subito, nauseat, vomiturit, ventre dolet, animo linquitur ad horulæ quartam, ter, quater quovis paroxifino quasi, rigent interim artus, ut flecti nequirent, rediens ad se vomit, bis, ter, totiesque alvum deponit, eadem tragædia luditur a meridie, quinto die, post editum mali proscenium, fortissima syncope deficit per bihorium, membraque adeo contrahuntur ut loco moveri flectique nulla vi possent, frustra quæsito ex officina mali remedio, in ferro chirurgico spes collocatur, venaque pertunditur, quam consuetam secari neglexerat ægra, fluit sanguis citra levamen, quin & paulo post denuo linquitur animo, donec vomitu alviqve fluxu factis, interspirandi locus concederetur, accuritur ad medicum, perscribuntur antispasmodica sine insigni levamine, examinatur tartar. emet. pro vomitu datus, qui infidæ præparationis notas aliquas edit, tentantur hinc alcalica, quibus batyri antimonialis vrius cicuretur, tentamen succedit optime, adeo ut solis istis in convenienti vehiculo datis pristinæ, quamvis ut olim, causariæ valetudini restitueretur ægra. Hæc hæctenus pro

CAP. SECUNDO.

DE

PATHOLOGIÆ CHOLERÆ.

§. I.

Pathologia, causarum, morbi, & symptomatum rationem explicat; Videamus igitur juxta (α) causas (1) agendi potentias & modos, ex quibus (2) differentiae causarum per classes desumuntur; Juxta (β) morbum vero 3. το
C ma-

materiale, seu læsiones a causis vel intentatas, vel inductas, vel denique ex his metuendas; porro (4) τὸ *formale*, f. rationem morbi formalem, ubi tum quæstioni *cūr* tum *quomodo* fiat morbus satisfaciendum est; Juxta (γ) *Symptomata* morbi essentialia notandum est, *quid* ex materiali læsione ad formalem morbi rationem pro finali causa per justam consequentiam *accidat* morbo, ut dein universa jindoles felicius erui queat.

§. II. Quod ad *causarum potentias*, quibus pollent ad choleram excitandam, attinet, *aliæ* quidem tantarum sunt *virium*, ut *solæ sufficiant*, quales sunt *venena* ac *venenosa* superius recensita; *alia* vero, *in se minus potentes*, cum aliis concurrentes efficaciam istam demum acquirunt. *Intervenientes* hujusmodi causæ *materiales* sunt α *cacochymia* Massæ humorum biliosa, putredinosa aliæque β *cruditates* primarum viarum, biliosa, acida, nidorosa, γ. *partium internarum*, quæ primarum viarum nomine veniunt, præcipue ventriculi ac duodeni, *corrosiones inflammationes*, f. phlogoses, *tumoresque calidi* veteribus dicti, ab infarctu vel stagnatione sanguinis menstrui & hæmorrhoidalis circa ventriculum; & si quæ sunt aliæ hujusmodi, quibus præsentibus aliæ minoris efficaciam, facilius morbum nostrum impetuosissimum producere valent. *Causa virtualis seu intentionalis* est *motus naturæ criticus* quasi, seu *eccrypticus* certe, ad humores pravos evacuandos sponte suaque virtute sufficienti susceptus. Reliquæ causæ mediatae vel per modum *augendi cacochymiam & cruditates* agunt, vel per modum *exagitandi* sub fermentatione cruditatum ac bilis præcipue cum cibis fermentantibus, vel per modum *stimuli* lenioris, aut acuti magis, naturæ vel primis viis additi, sicque occasionem cholerae præbent; causæ vero per se potentes solæque sibi ad morbum hunc excludendum sufficientes per *corrosionem*, colliquativam denique, solidis, & per *fermentationem putredinosam* humoribus inductam, potissimum agere constat inter omnes, qui naturam venenorum penitus norunt. vid. *Magnifici & Excell. D. D. Stahlii Theoria Med. vera Tom. II. Membr. ultima. de Venenis.*

§. III. Ab his igitur causis vario isto modo agentibus insignes corporis læsiones imminet; in genere, humorum putredo & solidarum stimulatō & putrilago ultimate, nisi removeantur illæ pro circumstantiis rerum ocys tardiusve. *Putredinem* humorum tandem evenientem promovent, quæcunque *cacochymiam*, i. e. partes excrementitias serosas accumulānt, aut quæ excretionem earundem impediunt, aut quæ præcipitem humoribus adferunt fermentationem putredinosam, qua mixtura illorum celerrime destruitur. Partibus *excrementitiis* referta sunt *alimenta* non solum *dyschyma*, sed & laudabilia, *varietate* atque *condituris noxia*, quo respectu *Hippocrates* convivia inter causas cholerae retulit. *Excretiones serosas* impediunt, *tristitia* v. g. *mæror* & *vita sedentaria*, sub quibus motus tonicus & voluntarius, quin & respiratio, longvet præ tædio quasi; his vero sanguinis fluxilitas in primis conservatur secretionisque debitæ vigent. Celerrius autem nocent evacuationes serosæ suppressæ per *frigus externum*, per adstringentia intempestiva, per consolidationem fonticuli &c. humores enim excerni consuetos aut excretioni jamjam destinatos, & repressos vel inhibitos diu non tolerat, sed per alias vias mature evacuat. Celerrimam & intime resolutoriam *fermentationem putredinosam* humorum quidem *venenosa* quædam; solidarum corrosiōem septicam venenorum aliqua, aliaqua & utramque afferunt, quod ex effectu cognoscitur in illis, qui istis extincti sunt.

§. IV. Namque solidis partibus triplex noxa inducitur a causis cholera inducentibus plerisque, nempe *acris vellicatio* & *inflammatio*, & *corrosio*; utraque posteriorum tandem in *sphacelum* abit. *Vellicant* fibras ventriculi (vix tamen sine intentionali causa) quæcunque insigni & manifesta acrimonia pollent, tum assumta, tum in corpore genita, *corrosiva* & *caustico-acida*, quæ vel diuturnitate temporis talia evaserunt, (sub concursu, plerumque causæ occasionalis) vel subito eandem induerunt per fermentationem acrem, aut inter se mutuo evenientem, aut cum vel in cruditatibus, (bile potissimum sub

ira copiosius cibis affusa) excitatam per dulcia, corruptibilia, fœculenta fermentescencia, acria cum aliis cibis copiose sumta; pertinet huc ira, bilem copiosam & exagitatam cibis in fermento constitutis affundens, acerrimæ fermentationi pro more oleosorum tenuium inducendæ, optam.

§. V. Dependet ab acri tali fermentatione *inflammatio*, insinuantibus se in poros tunicarum ventriculi ac duodeni potissimum particulis acerrimis ex fermentatione ejusmodi acerrima provenientius, quod febris cholericæ, biliosa veterum abunde confirmat, vid. *Magnifici Excell. D. D. Stablii* disput. de eadem. Inflammationem inducere quoque possunt assumpta spirituosæ acria, calidissima copiosius hausta, quin & è contrario frigida actu talia, humoribus in fervore constitutis largiter superingesta. Inflammationem prævalescentem, presso pede, insequitur superficialis *arrosio* tandem & *sphacelus*. Activissima enim est, & vires acquirit eundo; hanc *venena* quoque & *venenosa* assumpta immediate ac celerrime inducunt particulis. Notandum præterea est, ipsum naturæ remedium, humores nempe pro eluenda inflammatione abstergendaque ulceratione affusos, ubi & ipsi acriores fuerint, augere malum. Et hæc quidem hætenus de causis & effectibus cholerae, pergitur ad rationem morbi formalem.

§. VI. Cholera consistere in excretionem per os & anum impetuosissima, notum est omnibus; istæ vero an ex sola vellicatione & irritatione acri fibrarum dependeant, an vero *certum in finem* suscipiantur, quamvis dubitetur, obscurum tamen non erit illis, quibus vitalitatis negotium intimius perspectum est. Si quid, fonticum ac funestum malum, hæreat in corpore, quod citam aut certam ejus destructionem vel inferre potest, vel jam molitur, pro hoc amovendo ejiciendoque & pro noxa avertenda insurgit natura omnibus viribus, & pro re nata, summo cum impetu, uti in cholera; contra has causas, ex quibus vitæ periculum impendet, si retineantur, tales nempe, quæ humoribus certam citamque putredinem, solidis rosionem, inflammationem ulcerationem septicam s. sphacelofam, induce-

re possunt; tales, inquam, naturæ quandoque spontaneo motu critico Teste Hippocrate in Coac. prænot. & Galeno L. VII. Meth. Med. sæpius stimulo quodam per assumpta accedente, magno canatu sursum ac deorsum eluit, diluit & evacuat, quem in finem humores quoquo versum ad intestina congerit per stricturas totius habitus corporis.

§. VII. Hoc enim modo eluitoria hujusmodi evacuationes contingunt in cholera; *affunduntur* scilicet humores pro evacuatione sui solummodo in cholera critica, pro elutione particularum activissimarum in substantiam visceris se insinuantium; proque dilutione contentorum, ut sub vehiculo humeroso felicius ejiciantur, in symptomata nobis dicta cholera. Susceptis enim partium remotarum constrictioribus tonicis vehementissimis, proximarum vero, intestinorum, jam relaxationibus, ut per poros aut vasa magis patula humores copiosius affundi queant, jam spasticis & convulsivis motibus, ut assumpta, affusa elutaque protrudantur foras. Sub istis remotarum partium stricturis humores in illis nidulantes excluduntur ac derivantur aliorsum per pulsus. Ideo enim in cholera parcius fluit urina quæ cum aliquo ardore ad vias urinarias rediens inter cessantis morbi signa refertur. Contrarium quis collegerit ex sudore frigido sub cholera erumpente; sed ipsum frigus sudoris in facie, madorisque in reliquo corpore satis evincit, sanguinem libere per partes cuti subjectas minime dispensari, solumque serum tenue exprimi sub stricturis illis spasticis, roridum & in guttas condensatum in fronte, quia vasa non adeo ibi stringuntur ac in reliquo corporis habitu a musculis subjacentibus, unde mador solum frigidus exprimitur.

§. IIX. *Modus activitatis*, quæ peragitur eluitoria evacuatio, vel *sufficiens* est pro rerum indigentia, vel *nimius*, vel *deficiens* tandem. *Nimia*, & majori quam pro causis vitiisque avertendis requirebatur, activitate suscipiuntur motus dicti (a) per *errorum* quendam anxie naturæ, non generalem sed specialem de præsentis; (b) dein & insignis humorum dyscrasia & acrimonia ipsum naturæ remedium in perniciem vertit, dum

læsis jam aliunde partibus affusi isti labem affricam reddunt deteriore, hinc enim scorbutici & hypochondriaci, quibus diuturnitate mali corrumpuntur & vappescunt humores, gravius laborant ex cholera, nisi cito congrua medicina paretur.

§. IX. Ex quibus hætenus deductis satis, nî fallor, apparet tum morbi genius, tum gravissimorum symptomatum ratio: *Est enim cholera evacuatio secretoria humorum bilioso serosorum ex Massa Sanguinea, & cruditatum bilioso-acidorum aliorumque, quin & assumptorum, impetuosissima per alvi fluxum vomitumque suscepta, pro causis vitiisque, deletoriam humoribus, ventriculo & intestinis, corruptionem minitantibus aut inducentibus, secernendis, eluendis, diluendis ejiciendisque, vegete succedens sub spasms congestoriis excretoriisque, tergiversanter autem sub nausea primo, sub lipothymia intercurrente, & incuria desperabunda finali, indeque gravissimis symptomatibus stipato.* Gravissimus in se, ratione causarum effectuum ac impetus, est affectus, finaliter tamen s. intentionaliter non nisi bonus ac salutaris, quippe ad conservationem corporis unice tendens, quamvis effective dictis de causis periculi plenus ac lethalis, nisi opportune ac decenter laboranti naturæ succuratur, idque propter symptomatum aut effectuum morbosorum vehementiam.

§. X. Gravissima symptomatum, & maxime terrifica sunt convulsiones, lipothymia, & subita virium prostratio. *Convulsiones* spasms debentur congestoriis ad evacuationem necessariis quidem & utilissimis, sed, ob sensibilitatem, causarumque ac vitiorum inductorum atrocitatem, eo usque invalescentibus; sub gravioribus enim malis & periculis maximo nisu evacuationem molitur natura, hujusque tenerior sensibilitas facillime excedit modum, quod mitiorum quoque purgantium enormis effectus sub ista testatur, accedit, ubi illud naturæ remedium, humorum jam depravatorum affusio, malum exasperat, effectus longe periculosissimus. *Lipothymia* ingentis terroris & periculi plena, sub nausea, instante evacuatione obrepens, de anxia, timida, tergiversante, desperahunda animi passi-

passione & actione, testatur fonticam & deletoriam partium labem imminuentem aut inductum ex parte, itemque ob dolores gravissimos sensibilia ventriculi orificia prehendentes, ubi cardialgica dici consuevit. Quandoque & ex actuali virium defectu, supervenit. *Deficiunt enim vires* vel in toto, vel in parte; in toto post toleratos labores gravissimos & post evacuationes copiosissimas factas; in parte autem statim ab initio surrepente insigni languore ex metu periculi, & impotentia ad motum corporis, ob spasticas musculosarum partium contractiones motuumque vitalium ataxias enormes; quibus tandem omnibus male cedentibus *mors*, ultima linea rerum, succedit.

CAPUT TERTIUM.

DE

THERAPIA CHOLÆRÆ.

§. I.

HÆc pro diversitate causarum, symptomatum, effectuum, temporumque morbi, quibus ingravescent mala, variat; *CAUSÆ materiales* sui *immutationem* si quæ locum habet, indicant, & *evacuationem*; *humores* ultra mensuram rei que necessitatem affusi *derivationem* sui aliorum & *præclusionem* ad primas vias, postulant. *EFFECTUS* 1. *stimulationis* & *rosionis* blandam *demulcentiam*, *inflammationis*, *refrigerationem* cautam, 2. *corruptionis* ulcerosæ superficiariæ, balsamicam *defensionem* & *consolidationem* (utinam possibilem!) præcipue vero istorum *opportunitatem* urgent. *SYMPTOMATA* graviora *spasticotorminosa* & *convulsiva* blandam *ἀνοδύνην* *sedationem* desiderant, *defectiva*, syncoptica & atonica virium & roboris, *solamen* ac *restorationem* cardiaco nervinam exigunt. Sunt hæ indicationes, quas constituere possumus & solemus, non male ad methodum, si rite observantur, & indicata respondeant

§. II. *Materias morbiferas correctione adhibita in solidum immutare, res est multis promissionibus jactata, omnique voto expetenda, sed inventu difficillima, rarissima; non omnino nunquam dari, ipsa cholera certis casibus documento est, cujus non omnes, aliquæ tamen causæ materiales, correctionem admittunt, ut morbus in prima, quod dicunt, herba suffocari queat, quando nempe *acidum causticum*, illudque in primis peccat, quod ex fermentatione bilis per iram copiosius affusæ cum cibis provenit, cujus acrimonia *precipitantibus*, tempestive adhibitis infringi potest, immutari, & corrigi adeo, ut noxiam qualitatem deponat, nec quicquam mali solidis partibus inferat; quod si enim hisce labes jam affricta fuerit, licet utilia sint absorbentia ad progressum illius à causa tali pendentium infringendum, non tamen omnem morbi impetum retundere valent, ubi inflammatio suborta per jugem humorem affusionem eluenda venit. Sunt autem talia in primis *ostracodermata* ut mat. perlar. lap. & chelæ cancr. *terreaque*, ex quorum genere crySTALLUS mont. nullis impuritatibus metallicis inquinata *Joh. Langii, Mercati* aliorumque commendatione tantum non specifica, reliquis præfertur.*

§. III. *EVACUATIO* *vegete procedens* non stimulo sed *vehiculo* saltem commodo, *temperante* nempe *calido*, indiget; pro quo veteres non sine ratione & effectu decoctis hordei simplicibus aut cum alexipharmacis suis lenioribus, v.g. rad. scorzoner. C. C. medicatis utebantur, quorum loco alii *Trincavell. Fortis Sydenh.* juscula carniū, pulli præcipue gallinacei adhibuerunt. Sunt qui lac chalybeatum (ut magis defendat partes ab erosione propter oleositatem, roboretque propter martem,) aut serum lactis, pro aliqua refrigeratione, eligerunt. hoc dictus jam *Fortis* commendat, illud *Zacutus Lusit. Pr. Med. Mirab. l. 2. obs. 16.* laudat, *cholera*, ait, *admiranda lactis chalybeati & syrup de mespilis sæpius de die ebibiti ope sanata est.* Notandum autem, lac non principio, ubi scatent adhuc acido copioso primæ viæ, sed facta sufficienti suburræ acidæ evacuatione convenire, ad demulcendam rosionem vel
ero.

erosionem superficialem, quæ ab acido caustico inducitur partibus, post inflammationem potissimum. Solent enim & citra hanc, hypochondriaci sæpe acerrimos humores, fauces in transitu arrodentes vomere, quos corrosiva virtute ad arsenicalem naturam tendere in dysenteria v. g. scribit *Excell. Wedelius in Pathol.* Probant id clarissime fasciæ infantum, fæces, colore odoreque æruginosas, excipientes, & si aliquandiu istas retineant, adeo inde corrosæ, ut lintei pro fomite ustulati ad instar discerpi queant, quin & podicem excoriare solent fæces ejusmodi; par ratio humorum est, qui in cholera excernuntur: solantur igitur demulcentia talia rosionem internam, atque lac sub dicta cautione datum in cholera vera æque convenit, ac si venenosa corrosivaq; alia fuerint assumpta, quod certis de causis notanter dicere volui, ne quis putet, solis venenis deberi talia.

§. IV. *Evacuationem*, sub vomitu inani & anxio, segniter procedentem, *promovere* jubent autores cum ratione, per leniores stimulos, vel ob solam copiam & teporem ac lubricitatem nauseosam, vel ob virtutem leniter purgativam evacuationes proritantia. Tuta sunt ista, ob oleositatem vel lubricitatem ac teporem, nauseosa, ac indemnita; circa purgantia, licet leniora fuerint antiquorum ista, cautione tamen opus est, ne vel exstimulemus nimium humores ad excretionem paratos, ad quos lenior quoque stimulus de nimietate suspectus est, neve dulcibus fermentationem exacuamus, utroque respectu tutissimæ sunt Magnif. & Excell. D. D. Stahlii pilulæ balsamico-confortativæ, uti alias sæpissime, ita in vomitu, diarrhoea ac dysenteria multoties, & bis in cholera segni ac tergiversante, mihi expertæ, ad excretionem debitam facilitandam; quarum loco Veteribus in usu familiari fuerunt syrup. rosar-pallid. solutiv. syr. viol. de cichor. c. rhabarb. ipsam quoque rhabar. in substantia quamvis hoc multis ob stimulum, ista ob dulcedinem suspecta habeantur, sub perita tamen ac tempestitiva administratione locum inveniunt. Item *clysteres* non adeo stimulant.

§. V. Facta correctione possibili, & evacuatione insufficienti efferatus excernendi *impetus refrenandus* ac pro re nata

sistendus omnino est, cum vel sola evacuata repentinò copiosa admodum sit damnosa, quem in finem *humores*, sub impetu excretionis semel suscepto, copiosius affusi aliorum *derivandi* sunt, estque illorum *effluxus* inhibendus, & *præcludendus*. *Derivamus humores* vel sola invitatione ad alias partes vel evacuatione in aliis partibus instituta. Cum enim humores ad intestina confluant propter spasmos remotarum partium hinc exclusi, hi spasmis sedatis, partibusque ita referatis spatium inveniunt divertendi ac secedendi in alia loca.

§. VI. Pro *diversione evacuatoria* suadent aliqui (1) V. Snem; hanc Medicos Parisienses suo tempore avara manu admisisse dicit *Riolnus in enchirid. Anat. p. 131.* ad avertendum gangrænæ periculum in cholera, quam cum inflammatione interna conjunctam semper crediderunt. Dissentit Riolanus ab illis, qui in ipso insultu V. S. adhibent, satiusque esse dicit, humorum impetum primum cohibere, mox pacatis symptomatibus ad V. S. confugere, quæ sedato insultu sanguinem illum torridum & æstuantem revellat & maxime contemperet, eaque semel, bis, ter erit reiteranda, *si vires* a prima evacuatione nullo modo *debilitatæ*, sed *recreatæ potius appareant*, pro novo scilicet insulto anticipando, *symptomata enim*, (sedata) *post unum alterumque quietis ac intermissionis diem*, fortiora ac vehementiora resurgunt, & aegrum, a priori insultu valde debilitatum, de medio tollunt. Nos nec commendamus eandem, nec rejicimus semper si ad mentem Riolani caute, præservative magis instituenda fuerit. 2. Pro eadem supra indigitata diversione dein *Sudorifera*, humores a centro ad circumferentiam, uti loquuntur, pellentia s. æquabilitatem circuli restituentia recensentur, mitioraque laudem merentur v. g. ess. theriacal. scordii que c. ess. millef. Mist. simpl. non adeo camphorata, sed caute danda, nec nisi post factam sufficientem evacuationem, aut post fermentationem acrem correctam alias pulveris magis diaphor. c. absorbentibus seligantur potius. 3. *Diuretica* non omnino nihil hoc nomine conferre antiqua illa testaretur observatio de copioso urinæ profluvio cum ardore in cholera salutari, ac inter signa cessantis morbi relato.

Seligenda autem sunt hoc nomine talia, quæ causas & partem affectam simul respiciant.

§. VII. Pro *diversione* humorum *invitatoria* ac *inhibitoria* adhibentur quæ vel affluxum eorum remorantur & intercipiunt, vel quæ evacuationes violentas cohibent; hoc fine solebant Veteres *cucurbitulam* magnam umbilico cum multa flamma applicare, ut *Celsus*, *Areteus*, *Trallianus*. Pro affluxu autem intercipiendo *ligaturæ* fortes (quin & unctiones) in brachiis & circa femora instituebant iidem, ut compressis vas detinerentur in partibus humores. Dein, ut spasms externarum partium relaxatis liberum secedendi spatium habeant humores, pro *diversione invitatoria* sine excretionem, adplicarunt 1. *calefacientia* tum sicca tum humida simul emollientia; hoc nomine *Rhases* commendat balneum aquæ dulcis, & Fortis idem cum malv. chamæm. melilot. alth. alteratum, sub hac cautione, ut non nisi viribus constantibus in usum vocetur. *Pediluvia* calida quid possint, intelligi potest ex refrigerio pedum diarrhoeas ipsamque choleram provocante. *Inunctiones* spinæ dorsæ c. ol. amygd. d. lumbr. terr. pingu. castor. laudat idem *Fortis*, quibus oleosis *Areteus* pro calore simul revocando attrahentia veteribus dicta, euphorb. sinapi, addit, recentiores vero horum loco aquas apoplect. adhibent. Ad sicca calefacientia pertineat *lagna aqua calida plena* pedibus applicatæ, *frictionesque* membrorum cum pannis asperis calefactis institutæ. 2. Dein *antispasmodica* interna hoc quoque nomine utilia esse facile apparet, de quibus infra.

§. IIX. Dum hæc fiunt, factaque partim sunt, humoribus ad intestina relaxata aditus præcludendus est, per *subadstringentia & nervina* interna externaque; *Interna nervina* sunt vinum calid. aromatibus pro renata conditum, pitissandum. Olea mac. cinam. caryoph. in parca dosi cum essent, carminat. millef. theriacali, spiritu mastichis mixta, sique inflammatio aut erosio talia prohibeat, temperatiora seliguntur v. g. mastix Nux Mosch. cum aliis, mentha, cujus syrupum *Alex. Benedictus* succum *Frid. Hoffmannus Pater* decoctum *Rolfinckius* specifica fere laude commendant. pulv. cumini *Forrestus*. *Externa* talia sunt ol. nuc. mosch. express. hujus &

aneth. anisi chamæm. menth. carvi caryoph. destillata. Emplastr. de crusta panis c. theriac. istisque oleis. taceo sacculos paregoricos & nervinos. *Adstringentia* sunt v. g. croc. mart. Paracelsi, quo nullum præstantius remedium esse dicit *Francisc. Joël.* pulveres stypticos suos laudat *Excell. Wedelius.* lap. hæmat. *Panarolus* in cholera sanguine sibi expertum, succus grant. cydon. horumque caro. syrup. de mespil. corall. rubr. terræ sigill. variæ, terra vitrioli dulcis a variis, cortex castan. gemm. ceraforum c. vino datæ à peculiari in cholera virtute, laudantur, chin. chin. expertus est *Dolæus.*

§. IX. *Inflammationi* subortæ veteres opposuerunt (1) herbas nitrosa virtute frigidas, ut sempervivum & lactuc. *Vid. Vidius* serum lactis; certiora autem sunt ipsa nitriosa ut nitr. purum, regeneratum, arc. duplicat. parca manu c. absorbent. datum. 2. actu frigida, ut aquam frigidam haustam *Galenus* & *Ætius* aliique laudant; hodie magis arident aquæ destill. c. emulsivis, in specie c. sem. card. mariæ ex commendatione pro internis inflammationibus *Excell. D. D. Stablio* in disp. de febre biliosa. 3. ipsa quoque acidulata, diluta tamen, ad calidam maam alterandam proponit *sennertus de cholera*, succ. v. g. & syrup. berb. ribium. citri. cautione tamen in his opus est.

§. X. *Arrosionem* (1.) demulcent temperantia oleofo-macilaginosa, lubricantia, oleosa pingua aquosis distemperata, ut vehiculi vices subire queant simul. v. g. jusc. avenac. hordeat. pullorum lac. chalybeat. sem. emulsiva amygdal. dulc. cujus & oleum datur, ubi corrosiva assumpta mali causam dederint. Sumuntur talia per os, anoque clystere injiciuntur. (2.) *Defendunt arrosas partes* ab ulceratione septica, aut saltem hoc nomine proscribuntur, & consolidationem præstare dicuntur, balsamica v. g. ess. myrrh. succin. & balf. peruv. quæ in suppuratione ventriculi ejecto pure ex usu fuisse ipse expertus sum, commendantur præterea balf. *Locatell. Meibomii*, aliaque.

§. II. Pro *spasmodicis* & convulsivis interne locum inveniunt *anodyna*, inprimis talia, quæ simul roborant partes, ac discutunt humores. Præferuntur reliquis opiata, quæ post Hippocratem uno ore comprobantur medici, dubito tamen, an remedia *Hippocratis πᾶνοντα τὴν ὀδύνην*, opiata fu-

fuerint talia, quibus recentiores utuntur, Scribit *Hippocr. libr. de Affect. t. 28. nn. 8. Bilis fluxi τῆς Χολέρας* conducit si doler adsit, dare, quæ in Pharmacis scripta sunt, sedantia dolorem - - ad vesperam vero dato & huic ea quæ dari solent ei, qui phar-
cum bibit. commendat autem libr. de loc. in homine t. XLV. nr. 1. contra hypercatharsin superne & inferne fientem, ut vinum sorbeat; primum quidem dilutum, deinde meracum frequen-
ter, & sanabitur, inquit, æger. Sed num Hippocratem felici-
 ter imitentur, qui opium adhibent, in dubio res est, constat enim ex *Galeno*, vetustissimos Medicinæ Patres opium nunquam adhibuisse, nisi, quod de *Galeno* testatur *Montanus*, cum timuerunt mortem, quo casu ad philonium accessit in doloribus, extra hanc necessitatem ad theriacam novam & diaspermation neque unquam usus est opio. Ipse *Galenus* L. 2. de compos. medic. non debere exhiberi opium nisi in doloribus, in quibus vel mortem, vel syncopen expectamus, quam syncopen sequitur mors, subintelligit vero non ipsum opium per se, sed cum aliis calidis roborantibus mixtum aut correctum, inque dosi exigua. *Avicenna* provocaturus somnum, non transibat papaver album teste *Montano*. *Rhases* proposuit quidem opium, at præstat inquit idem, eum non sequi, sed *Galenum* imitari, qui nec externe opium sine calidis additis adhibuit. Galenici igitur veteres opiatis istis raro usi fuerunt. *Forrestus* in cholera somnum utilissimum externis potius oleis conciliare suadet; urgente necessitate, diacodium, quod excludit opium & ob papav. capita hypnoticum est, concedit, aut clysteribus capita papav. adjicit. *Joh. Raym. Fortis* theriacam parum fidens nepenthem *Quercetani* commendat; *Riverius* tamen laudanum opiatum ad gr. tria, vel ij porrigit, quem potius, quam Hippocratem imitati recentiores, temeritatem oppii miscuerunt prodigalitate præbii adeo, ut ad illud tanquam ad sacram anchoram suam confugiant fere omnes, *Sydenhamius* parum abest, quin solo laudano liquido totam veræ cholæræ medelam conficiat, cum tamen non nisi ad impetum enormem nimiumque refrænandum concedi debeat, causis materialibus vel correctis vel sufficienter evacuatis: Cum enim, verba sunt *Excell. D. D. Stablii in Disp. de Impost. opii. §. xxxviii.*

*harum partium (ventriculi & intestinorum) plerique affectus, potius materiarum efficacie innitantur, aut passim etiam in talibus motibus fundentur, qui omnino certam materiam pro objecto habent: quo utroque intuitu irritum omnino est, motus aut sensus obnubilare vel sistere, materiis, a quibus aut propter quas illi fiunt, interim neglectis. adde §. xxxix. sub quo salutari monitu observato concedimus correctiora opiata, dosique minori ad solum impetum non amplius necessarium compe-
scendum, theriacam v.g. aut essentiam theriacalem cum ess. mil-
lesfol. & anodyna parca manu addita, itemque M. P. de cyn-
gloss. vel hujus essentiam, cum aliis. Ad externa, spasmos re-
solventia, pertinent *fotus & linimenta*, musculis contractis
cum spongia aut panno applicata vel illita ex lacte tepido vel de-
cocto herbarum emollientium pro fotu, pro linimento vero o-
lea liliac. violac. irin. lumbr. terrestr. axung. castor. addito ipso
castoreo, de quibus videantur Autores.*

§. XII. Superfunt *symptomata* defectiva & atonica inter-
currentia. Ad *VIRIUM LAPSUM* ipsamque *SYNCO-
PEM* vinum multis expertum est, pitissatum, *rhenanum* præ-
ceteris, jam per se, jam *aqua fractum*, jam aromatibus gratio-
ribus *roboratum*; de quo *Trallianus* multi, inquit, *sola vini
potione præter spem periculum mortis evaserunt*: qui magis
appropriatum expetunt, puniceum, cydoniatum aliaque com-
mendata habent, huc refertur aqua cinam. cydoniat. & bug-
lossata. *Excitandi* scopo externe laudantur *spirituosa*, aqua a-
poplect. v.g. & bals. vit. Excell. D. Hoffmanni, acidaque ut a-
cet. rutac. bezoard. rub. id. quin & urinosa foetidis maritata pro
renata.

§. XIII. Multa hucusque adduximus remedia cholerae ex
quibus pauciora sufficere poterunt perito practico, seligenda-
que in primis ea sunt, quæ pluribus indicationibus satisfaciunt.
Omnium vero legitimum adhibendi modum, juxta verum me-
dendi methodum, suademus & singulorum tempestivum ac
opportunum usum. Sub quo experientia veritatem Celsi il-
lius moniti, quod *nulli morbo minori momento succurra-
tur*, atque verae cholerae, confirmabit.